

УДК 338.242.4

DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2024-1-4>

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ПОЛІТИКИ ТА ЕЛЕМЕНТИ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМИ ПРОДОВОЛЬЧИМИ СИСТЕМАМИ У ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

О. В. ПОГОРЄЛОВА

кандидат економічних наук, професор,
Національний університет кораблебудування імені Адмірала Макарова

Анотація. *Мета статті* полягає в обґрунтуванні складових політики та елементів стратегії управління сталими продовольчими системами. **Методика дослідження.** У процесі дослідження використувались такі методи: абстрактно-логічний, історичний, монографічний, термінологічного аналізу і операціоналізації понять, прямого аналізу та синтезу. **Результати:** систематизовано результати, проблеми та виклики глобальної продовольчої системи; визначено основні елементи продовольчої системи та її зв'язок з соціально-економічними та екологічними драйверами; обґрунтовано основні складові трансформації політики та стратегії управління продовольчими системами у глобальному вимірі. **Практична значущість результатів дослідження.** Отримані результати є базисом при розробці та реалізації національних та регіональних програм забезпечення продовольчої безпеки країни.

Ключові слова: продовольча система, економічна сфера, екологічна сфера, соціальна сфера, драйвери, трансформація, політика, стратегія.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Стала продовольча система лежить в основі цілей сталого розвитку ООН. Прийняті у 2015 році ЦУР закликають до серйозних перетворень у сільському господарстві та продовольчих системах, щоб покінчити з голодом, досягти продовольчої безпеки та покращити харчування до 2030 року. Щоб реалізувати ЦУР, глобальну продовольчу систему необхідно змінити, щоб вона стала більш продуктивною, більш інклюзивною для бідних та маргіналізованих груп населення, екологічно стійкою та життєздатною, а також здатною забезпечити здорове та поживне харчування для всіх. Це складні та системні виклики, які вимагають поєднання взаємопов'язаних дій на місцевому, національному, регіональному та глобальному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми продовольчого забезпечення дуже широко дискутується у вітчизняних наукових колах. Разом з тим, проблема формування та розвитку сталих продовольчих систем в Україні актуалізувалась лише останні роки і включає доволі обмежений перелік науковців, зокрема: Зоря О. П., Яснолоб І. О., Братанов Б. В. [1], Сичевський М. П., Дейнеко Л. В., Кушніренко О. М., Вознесенська Н. С. [2], Левек Р. [3], Котикова О. І., Бабич М. М., Крилова І. Г. [4–5] та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в обґрунтуванні складових політики та елементів стратегії управління сталими продовольчими системами.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Існуючі продовольчі системи залежать від бази природних ресурсів, яка стає все більш крихкою та дефіцитною. Якщо моделі споживання та виробництва не будуть діяти у відповідності до планетарних меж, такий тиск буде ще більше посилюватися у міру зростання населення та економіки. Саме тому, продовольчі системи знаходяться в центрі Порядку денного зі сталого розвитку до 2030 року. Без ліквідації голоду, покращення здоров'я та харчування населення світу неможливо ефективно реалізувати Порядок денний зі сталого розвитку до 2030 року. Досягнення цих цілей також нерозривно пов'язане з глобальною проблемою зменшення впливу на навколишнє середовище від виробництва та споживання їжі. Системна розробка та впровадження політики та програм сталих продовольчих систем може допомогти досягти принаймні 12 із 17 цілей сталого розвитку [6]. Таким чином, трансформація існуючих продовольчих систем є необхідною умовою досягнення цілей сталого розвитку до 2030 року. Наразі, можемо виділити наступні проблеми неефективних продовольчих систем (рис. 1).

1. *За оцінками ФАО, щоб задовольнити потреби зростаючого населення на м'ясо, виробництво продуктів харчування має збільшитися щонайменше на 50 відсотків [7].* Це 50-відсоткове збільшення призведе до посилення екологічного тиску в усьому світі та вплине на стан здоров'я та засоби існування людей. Зростаюче населення, деградована база природних ресурсів, втрати та відходи їжі, а також зміна клімату разом із нестій-

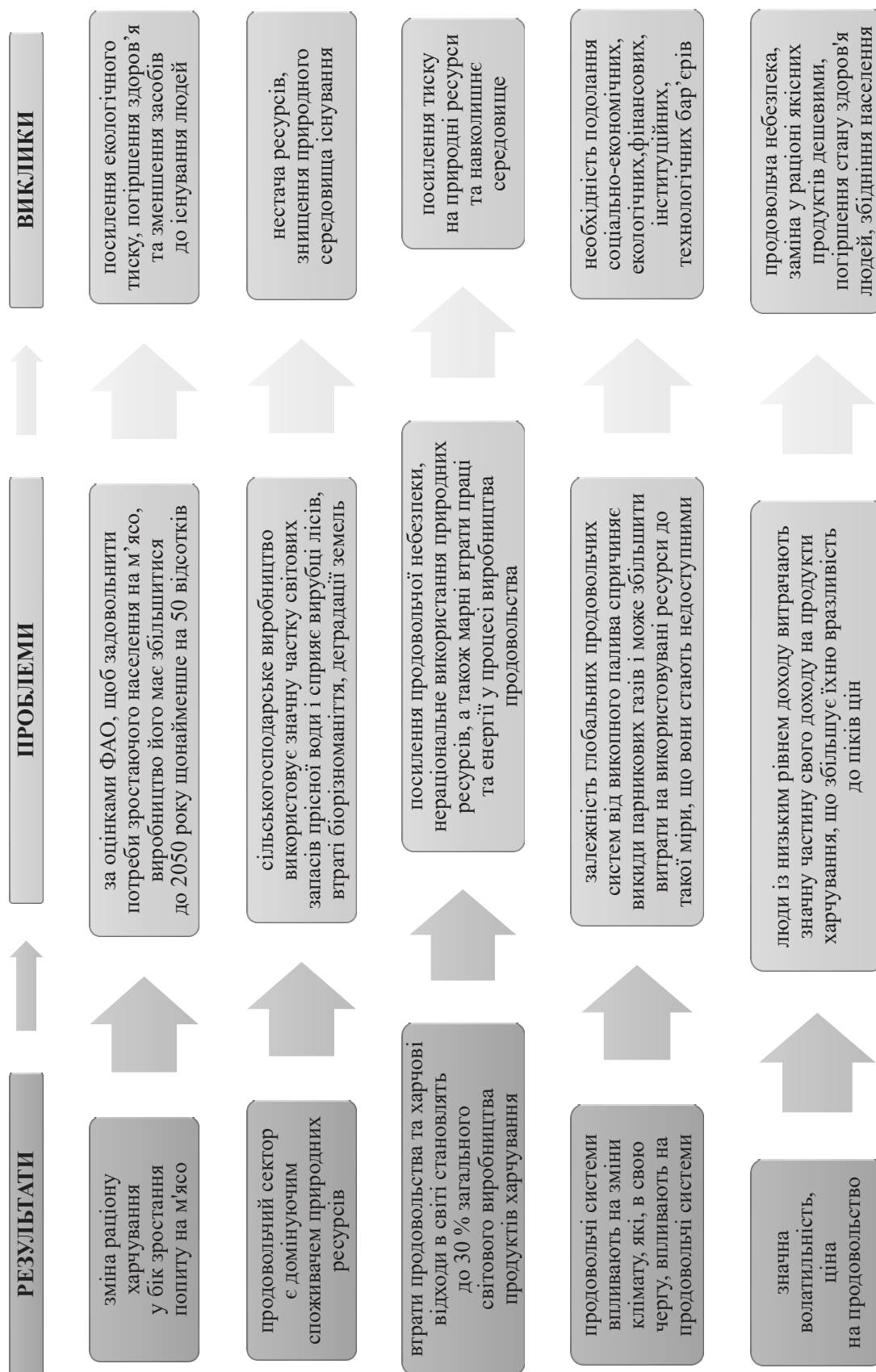

Рис. 1. Результати, проблеми та виклики глобальної продовольчої системи

Джерело: узагальнено та систематизовано автором

кими тенденціями у споживанні їжі (що характеризується прискореним переходом у країнах, що розвиваються, від традиційної до більш західної дієти, яка, як правило, містить більше оброблених продуктів харчування та багаті продуктами тваринного походження) та виробництві, разом становлять серйозну загрозу для глобальної продовольчої системи.

2. У всьому світі продовольчий сектор є домінуючим споживачем природних ресурсів [6]. Нестійке сільськогосподарське виробництво використовує значну частку світових запасів прісної води і сприяє вирубці лісів, втраті біорізноманіття, деградації земель та перетворенню природного середовища існування. Нестійкі методи рибальства часто призводять до руйнівного впливу на водне середовище та його ресурси. Сьогодні майже 30 відсотків світових рибних запасів надмірно експлуатуються, а близько 57 відсотків – повністю [8].

3. Застосований підхід фокусування на обсягах виробництва харчових продуктів не вирішує проблем продовольчої системи. Світ виробляє достатньо їжі, щоб прогодувати все своє населення. Але майже 800 мільйонів людей голодують, а два мільярди недоїдають, їм не вистачає необхідних поживних речовин для здорового життя. У всьому світі кількість людей із зайвою вагою досягла понад 1,9 мільярда дорослих, причому понад 600 мільйонів класифікуються як люди з ожирінням [9]. Ці цифри ілюструють глибокий дисбаланс у споживанні та дієтах.

4. Втрати продовольства та харчові відходи в світі становлять до 30 відсотків загального світового виробництва продуктів харчування [10]. Це посилює продовольчу небезпеку, нераціональне використання природних ресурсів (таких як земля, вода, корисні копалини), а також марні втрати праці та енергії у процесі виробництва продовольства [10]. Утилізація харчових відходів на звалищах є значним джерелом викидів метану. Зростання населення призведе до збільшення попиту на продовольство та, відповідно, кількості харчових відходів, що призведе до посилення тиску на природні ресурси та навколишнє середовище.

5. Продовольчі системи впливають на зміни клімату, які, в свою чергу, впливають на продовольчі системи. Залежність глобальних продовольчих систем від викопного палива спричиняє викиди парникових газів і може збільшити витрати на використовувані ресурси до такої міри, що вони стають недоступними [11]. Сільське господарство пов'язане з посиленням зміни клімату через тваринництво, внесення добрив і вирубку лісів для розширення ферм. З іншого боку, продовольчі системи дуже вразливі до зміни клімату, оскільки погодні умови стають більш мінливими, що спричиняє деградацію земель та ерозію. На врожайність також впливають зростаючі коливання денної та нічної температури. Ця

вразливість посилюється в результаті зменшення різноманітності попиту на продовольство, що негативно впливає на біорізноманіття та збільшення кількості спалахів хвороб та шкідників, що ще більше ставить під загрозу продовольчу безпеку [12]. Згідно з останніми прогнозами МГЕЗК, ризики, пов'язані зі змінами кліматом для здоров'я, засобів до існування, продовольчої безпеки, водопостачання, безпеки людей та економічного зростання, зростатимуть із глобальним потеплінням на 1,5°C. Населення, яке піддається непропорційно вищому ризику несприятливих наслідків у зв'язку з глобальним потеплінням на 1,5°C і вище, включає неблагополучні та вразливі групи населення, деякі корінні народи та місцеві громади, які залежать від сільськогосподарських або прибережних засобів існування [13]. Реалізація заходів щодо пом'якшення наслідків зміни клімату вимагатиме подолання соціально-економічних, інституційних, технологічних, фінансових та екологічних бар'єрів, з урахуванням суттєвих регіональних відмінностей.

6. Значна волатильність ціна на продовольство. За середньостроковими прогнозами ОЕСР-ФАО ціни на основні сировинні товари зростуть до рівнів, які перевищують рівень 2008 року, оскільки світове споживання їжі продовжує зростати. Це може стати проблемою для людей із низьким рівнем доходу, які витрачають значну частину свого доходу на продукти харчування, що збільшує їхню вразливість до піків цін [10]. У містах концентрація бідності йде рука об руку зі зростанням продовольчої небезпеки та недоїдання. Коливання в доходах і цінах впливає на раціон харчування бідних людей у містах, обмежуючи їх доступ до достатньої кількості поживної їжі [14].

Продовольчу систему необхідно розглядати в контексті швидкого росту населення, урбанізації, зростання багатства, зміни структури споживання та глобалізації, а також зміни клімату та виснаження природних ресурсів. Розвиток продовольчих систем приніс багато позитивних результатів, особливо за останні три десятиліття в країнах, що розвиваються. Ці результати включають розширення можливостей зайнятості поза фермами в міру розвитку харчової промисловості, а також збільшення асортименту та вибору продуктів харчування, що дозволяє задовільнити вподобання споживачів щодо смаку, форми та якості продукції.

Проте, пов'язані з цим швидкі структурні перетворення також призвели до зростаючих і суттєвих проблем з потенційно широкомасштабними наслідками для продовольчої безпеки та харчування. До таких відносяться зростаюче вживання легкодоступних продуктів харчування з високим ступенем обробки, висококалорійних продуктів низької харчової цінності; обмежений

доступ дрібних виробників і агропідприємств до великих продовольчих ринків; високий рівень втрат продовольства та харчових відходів; збільшення випадків порушення безпеки продуктів харчування, а також проблем зі здоров'ям тварин і людей; збільшення енергоємності та екологічного сліду, пов'язаного з подовженням та індустріалізацією ланцюгів постачання продовольства.

Тому краще розуміння того, як функціонує різноманітний спектр продовольчих систем, має вирішальне значення для забезпечення розвитку цих систем таким чином, щоб мінімізувати їхній негативний вплив і максимізувати їхній позитивний внесок.

Продовольчі системи охоплюють усі процеси, пов'язані з виробництвом та використанням харчових продуктів: вирощування, збирання, пакування, переробка, транспортування, маркетинг, споживання та утилізація залишків їжі. Усі ці види діяльності вимагають витрат та, в результаті, дозволяють отримати продукцію та/або послуги, доходи та доступ до продовольства, а також впливають на навколишнє середовище. Продовольча система функціонує в соціальному, політичному, культурному, технологічному, економічному та природному середовищі та відчуває на собі їх вплив.

Підхід на основі продовольчих систем – це спосіб мислення та діяльності, який розглядає продовольчу систему в її сукупності, враховуючи всі елементи, їх взаємозв'язки та пов'язані з ними ефекти. Він не обмежується одним сектором, підсистемою (наприклад, ланцюжок створення вартості, ринок) або дисципліною, і, таким чином, розширює рамки формулювання та аналізу певної проблеми як результату складної мережі взаємопов'язаних дій і обернених зв'язків. Він враховує всі відповідні причинно-наслідкові зміни проблеми та всі соціальні, екологічні та економічні наслідки рішень для досягнення трансформаційних системних змін.

Отже, підхід на основі продовольчих систем описує різні елементи продовольчої системи та взаємозв'язки між ними. Він розглядає, з одного боку, усі види діяльності, пов'язані з виробництвом, переробкою, розподілом та використанням продовольства, а з іншого боку – результати цієї діяльності з точки зору продовольчої безпеки (включаючи харчування), соціально-економічних (дохід, зайнятість) та навколишнє середовище (біорізноманіття, клімат).

Визначальною особливістю системного мислення є те, що воно розглядає поведінку системи як взаємодію взаємопов'язаних підсистем, у якій зворотний зв'язок відіграє ключову роль, а не як простий ланцюг причинно-наслідкових зв'язків. Це також відрізняє системне мислення від інших підходів, таких як сільськогосподарські системи, секторні або ланцюгові підходи, у яких втручання

часто спрямовані на оптимальне використання засобів виробництва (природні ресурси, робоча сила, капітал). Зазвичай це передбачає застосування технологічних інновацій на рівні підприємств, секторів та/або мереж з акцентом на підвищення продуктивності та прибутковості. Хоча ці підходи також аналізують вплив втручання на ринок (ціни, доходи) та навколишнє середовище (викиди CO₂), а також виснаження природних ресурсів (наприклад, ерозія чи дефіцит води), вони, як правило, приділяють недостатню увагу зворотному зв'язку з боку соціально-економічної системи та екосистема до ферми, сектора чи ланцюга.

Продовольча система забезпечує структуру, яка показує, де відбуваються основні взаємодії та зворотний зв'язок між підсистемами. Це дозволяє робити важливі висновки щодо:

- можливостей для більш ефективного використання природних ресурсів;
- підвищення ролі соціально-економічного контексту продовольчої системи;
- визначення міри впливу продовольчої системи на здоров'я та недоїдання;
- пошуку компромісів між різними стратегіями втручання;
- встановлення нелінійних процесів та зворотного зв'язку в продовольчій системі.

Продовольча система включає багато видів діяльності (рис. 2), основною метою яких є підвищення продовольчої безпеки.

Діяльність у продовольчій системі охоплює не лише діяльність у ланцюжку створення вартості, а й обслуговуючі організації (бізнес-послуги) та «сприятливе середовище» (наприклад, правила безпеки харчових продуктів). Також включається ряд факторів, які впливають на діяльність на рівні споживача: продовольче середовище (містить ряд визначальних факторів навколишнього середовища, таких як ступінь рекламування продукту або інформація на етикетках чи знаках якості, які визначають відношення споживача до цього продукту) та споживацькі вподобання (характеристики окремих споживачів), які визначають ставлення споживача до продуктів харчування.

Діяльність продовольчої системи сприяє досягненню результатів на соціально-економічному рівні, а також у сферах навколишнього середовища та продовольчої безпеки, які визначаються як використання, доступ на наявність продовольства. Ці три результати взаємодіють один з одним. Наприклад, певні соціально-економічні результати, такі як дохід, можуть збільшити доступність їжі, а краще використання їжі (наприклад, зменшення харчових відходів) може мати позитивний вплив на навколишнє середовище, оскільки сприятиме менш інтенсивному використанню землі. З іншого боку, існує також компроміс між екологічними, соціально-економічними результа-

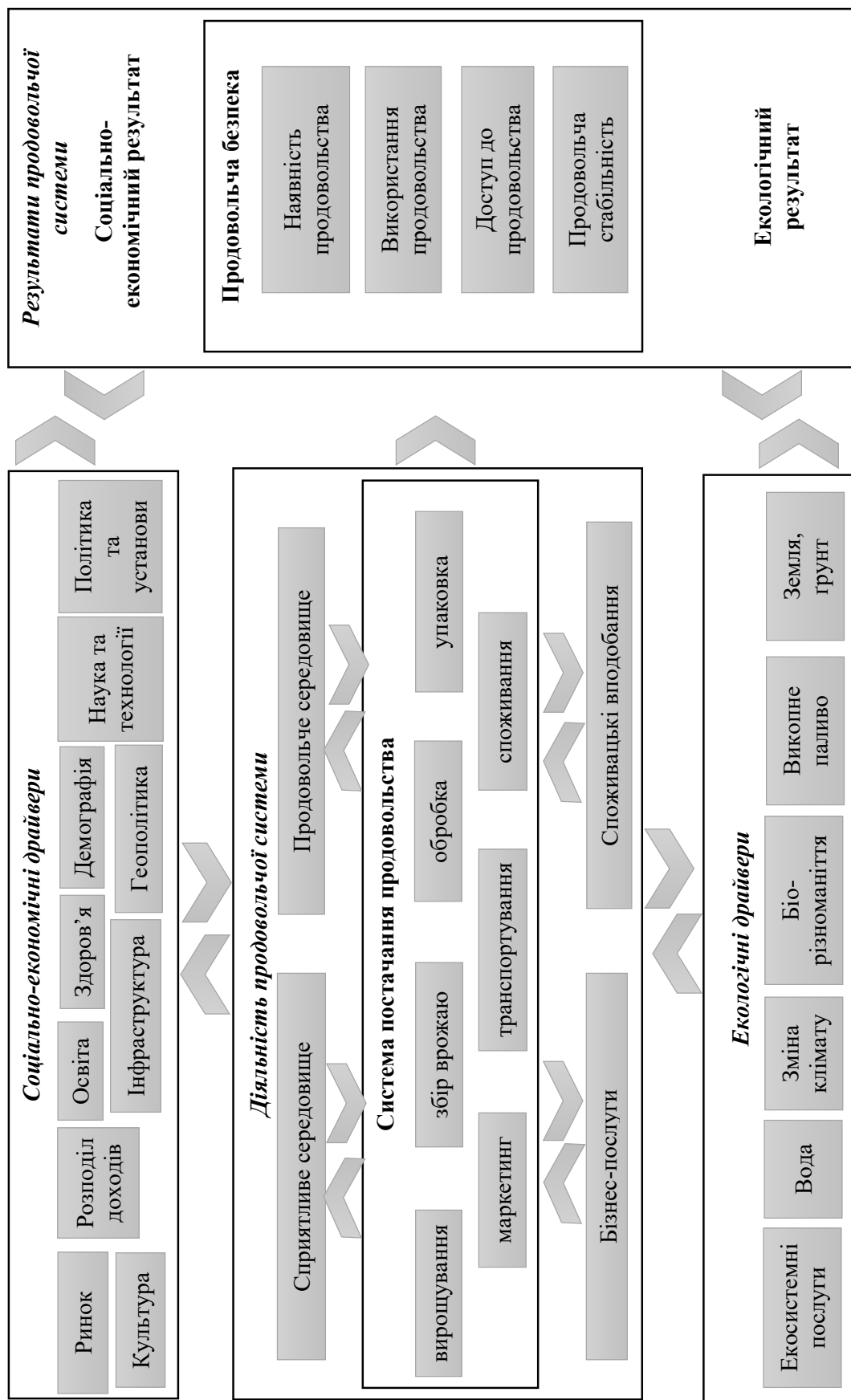

Рис. 2. Зв'язок продовольчої системи з її драйверами

Джерело: узагальнено та систематизовано автором

тами та результатами продовольчої безпеки. Так, збільшення виробництва продуктів харчування може спричинити більший тиск на навколишнє середовище, а певний вибір щодо доступу до їжі може призвести до нерівних соціально-економічних результатів. Нарешті, соціально-економічні та екологічні умови, у свою чергу, впливають на функціонування продовольчої системи.

Проблеми, пов'язані з формуванням справді сталих систем продовольства, є багатовимірними та взаємопов'язаними, і, тому, вимагають цілісного підходу: системного дослідження продовольчих систем у цілому, а не окремих її частин; оцінювання результатів, а не процесів; врахування різних думок, а не окремих точок зору. Підхід продовольчих систем до формування та реалізації політики об'єднує елементи різних політичних програм – насамперед щодо охорони навколишнього середовища, сільського господарства, охорони здоров'я, торгівлі та промисловості – розширюючи можливості для будь-якої країни чи міста у досягненні сталості продовольчих систем.

В цілому, концепція продовольчої системи зосереджена на головних цілях ФАО, які включають скорочення бідності, продовольчу безпеку і харчування. Ці цілі пов'язані з більш широкими показниками діяльності системи, що визначають три виміри сталості: економічна, соціальна та екологічна. Такі показники визначається поведінкою різних суб'єктів та зацікавлених сторін у продовольчій системі (орієнтованих на людей). Ця поведінка, в свою чергу, є складником структури

системи, яка складається з ядра, суспільства та природних елементів. Основна система включає рівні видів діяльності (виробництво, переробка, розподіл і споживання, включаючи утилізацію відходів) та рівень послуг. Ці заходи вбудовуються в суспільний контекст і природне середовище. Перший включає всю відповідну політику, закони та нормативні акти, соціально-культурні норми, інфраструктуру та організації. Другий включає воду, ґрунти, повітря, клімат, а також екосистеми та генетику.

У розвитку сталої продовольчої системи стійкість розглядається цілісно. Для того, щоб бути сталим, розвиток продовольчої системи має генерувати позитивну цінність у трьох вимірах одночасно: економічному, соціальному та екологічному (рис. 3).

Щодо економічного виміру продовольча система вважається сталою, якщо діяльність кожного суб'єкта продовольчої системи є комерційно та фінансово життєздатною. Діяльність повинна приносити вигоду або економічну додану вартість для всіх зацікавлених сторін: заробітну плату для робітників, податки для уряду, прибутки для підприємств і поліпшення постачання продуктів харчування для споживачів.

Щодо соціального виміру, продовольча система вважається сталою, коли є справедливість у розподілі економічної доданої вартості, беручи до уваги вразливі групи. Принципово важливо, щоб діяльність продовольчої системи сприяла досягненню важливих соціально-культурних резуль-

Рис. 3. Сталість продовольчої системи

Джерело: узагальнено за даними ФАО

татів, таких як харчування та здоров'я, традиції, умови праці та ін.

Що стосується екологічного виміру, сталість визначається через забезпечення нейтрального або позитивного впливу діяльності продовольчої системи на навколишнє природне середовище, беручи до уваги біорізноманіття, воду, ґрунт, здоров'я тварин і рослин, вуглецевий слід, водний слід, втрати продовольства та харчові відходи, а також токсичність.

Отже, будь-які запропоновані заходи для вирішення проблеми (наприклад, хвороби тварин) або використання нової можливості (наприклад, нова зелена технологія або прибутковий ринок) повинні бути оцінені щодо всіх інших вимірів стійкості, щоб переконатись у відсутності небажаних впливів. Це цілісне бачення дозволяє використовувати потенційну синергію та виявляти часто приховані компроміси, щоб гарантувати не лише цільовий позитивний вплив, а й забезпечувати позитивний загальний вплив на додану вартість діяльності продовольчої системи.

Підхід на основі продовольчих систем усуває обмеження багатьох традиційних підходів до забезпечення продовольчої безпеки та харчування, які, переважно, є галузевими або мають вузько визначену спрямованість. Заохочення практиків з питань розвитку та політиків бачити ширшу картину також допоможе залучити багато зацікавлених сторін до співробітництва та координації політики на різних рівнях, сприятиме збалансованим відносинам та спільному вирішенню викликів майбутнього. Хоча, очевидно, будуть потрібні компроміси (тобто між ключовими пріоритетами продовольчих систем: інклюзивне скорочення бідності, підвищення продуктивності сільського господарства, покращення харчування та підвищення екологічної стійкості), також будуть можливості для одночасного досягнення кількох цілей. Підхід на основі продовольчих систем також може допомогти виявити такі синергії як полегшення координації, необхідної для їх досягнення.

Складність продовольчих систем вимагає більш цілісного та скоординованого підходу. Багато проблем продовольчої безпеки та харчування є складними проблемами, вирішення яких виходить за межі дисциплінарних, дивізійних та інституційних меж. У все більш глобалізованих продовольчих системах ці проблеми є результатом взаємодії на різних рівнях. Вони вимагають комплексних дій, від всіх зацікавлених сторін на місцевому, національному, регіональному та глобальному рівнях, як державними, так і приватними суб'єктами, і по багатьох напрямках – не тільки в сільському господарстві, а й у торгівлі, політиці, охороні здоров'я, навколишньому середовищі, гендерних нормах, освіті, транспорті та інфраструктурі тощо. Це вимагає синергетичного

злиття, а не деструктивного зіткнення ідей, які виникають з різних сторін.

Уряди всіх рівнів стикаються з дедалі більшими труднощами у своїх зусиллях щодо досягнення стійких продовольчих систем. Це в першу чергу пояснюється фрагментованим характером та розрізненим підходом до харчової та сільськогосподарської політики [15], а також тенденцією установ намагатися вирішити проблеми продовольчої безпеки, зосереджуючись переважно на рівні виробництва [16]. У результаті проблеми продовольчого забезпечення часто вирішуються шляхом ізольованих заходів, зосереджених на кінцевих рішеннях, а не на першопричинах.

Продовольчі системи представляють складні проблеми, масштаби та природа яких вимагають системного підходу до вирішення проблем. Однак прийняття такого підходу вимагає переосмислення управління продовольчою системою, розширення можливих стратегій для вироблення та реалізації політики та переходу до спільних дій та зусиль. Без різних точок зору та участі усіх учасників продовольчих систем – від місцевого рівня до глобального – буде практично неможливо мінімізувати компроміси та просувати життєздатні рішення проблем продовольчих систем [17].

Узагальнено, основні складові трансформації політики та стратегії управління продовольчими системами у глобальному вимірі представлено на рисунку 4.

Продовольчі системи функціонують в умовах обмеженої ресурсної бази. Вони мають підвищувати продуктивність і при цьому забезпечувати стале використання природних ресурсів та збереження екосистеми. Парадигма зростання повинна вийти за межі первинного виробництва та включити підвищення ефективності по всьому харчовому ланцюгу, а також просування сталих практик та раціонів.

Виробництво їжі залежить від біорізноманіття та екосистем. Проте, приймаючи рішення, політики не враховують цінність природного капіталу та екосистемних послуг. Як наслідок, продукти харчування недооцінені, а ціни на продукти харчування не відображають реальну вартість виробництва [16].

Відсутність поінформованості споживачів про проблеми сталого споживання харчових продуктів, особливо щодо раціональних харчових дієт та втрат продовольства і харчових відходів, посилює навантаження на продовольчі системи. В світі зростає середній клас, який орієнтований на більш дорогі раціони та ресурсоємні продукти – більше вживання продукції тваринництва та оброблених/перероблених продуктів харчування. У поєднанні із зростанням доходів це населення представляє купівельну спроможність приблизно трьох мільярдів людей у країнах, що розвиваються [18].

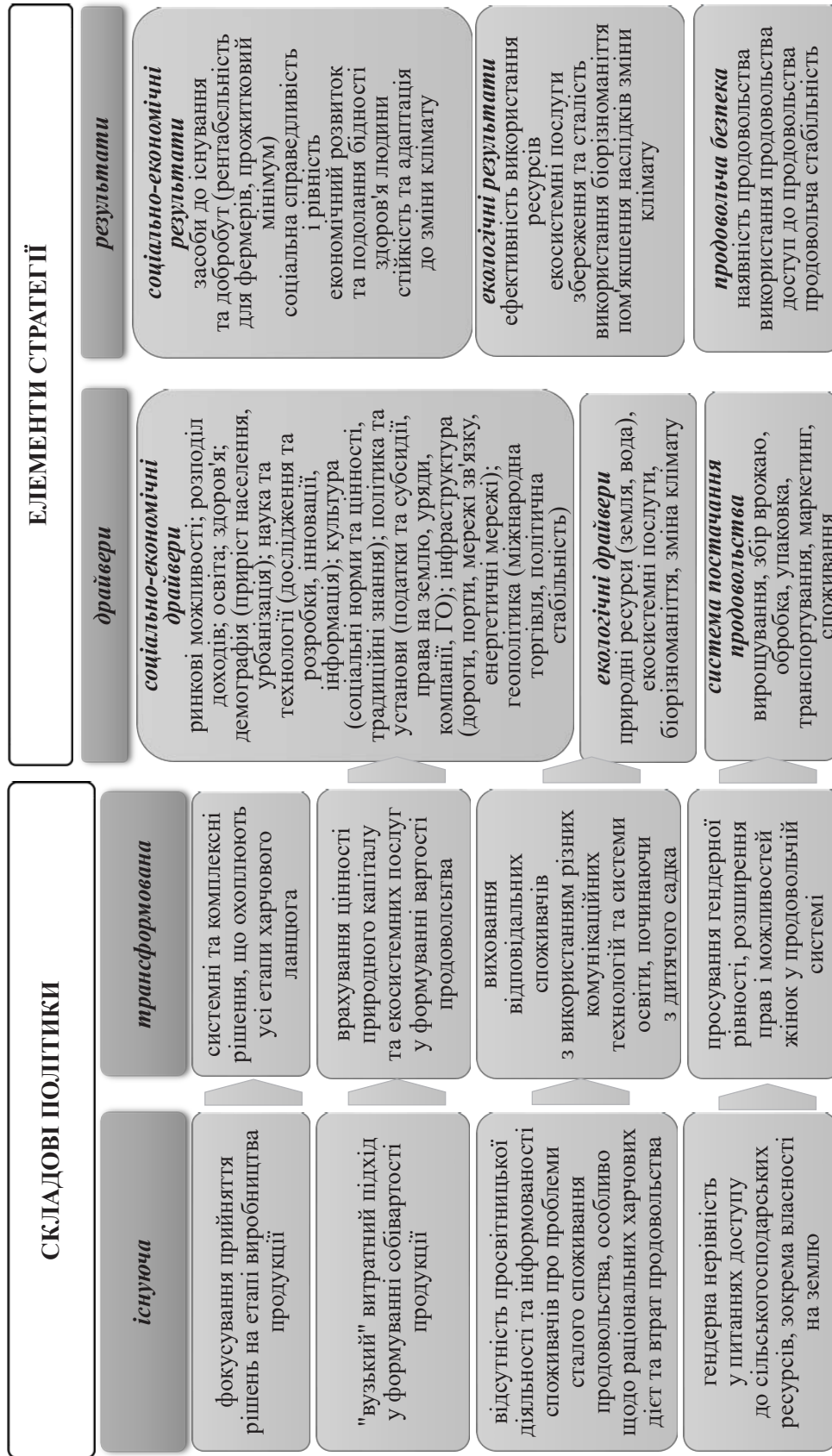

Рис. 4. Основні складові політики та елементи стратегії управління сталими продовольчими системами у глобальному вимірі

Джерело: розроблено автором

Наслідком цього є перехід від традиційних дієт до «західних» дієт, що впливають як на людей, так і на планету.

В регіонах з низьким рівнем доходу жінки становлять лише від 5 до 30 відсотків усіх власників сільськогосподарської землі, незважаючи на те, що вони забезпечують від 60 до 80 відсотків виробництва продуктів харчування [19]. Усунення гендерної нерівності лише з точки зору доступу до сільськогосподарських ресурсів може позбавити від голоду від 100 до 150 мільйонів людей в країнах, що розвиваються. Сприяння гендерній рівності та розширення прав і можливостей жінок нерозривно пов'язане із зміцненням продовольчих систем, боротьбою з голодом і недоїданням, а також покращенням засобів до існування сільського населення [12].

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Отже, узагальнюючи наукові доробки, теорії та концепції розуміння змісту та сутності поняття продовольчої системи, можемо зробити наступні висновки:

1) є змістовні відмінності між сутнісним наповненням понять «продовольча система» та «стала продовольча система»;

2) продовольчі системи об'єднують усі елементи (довкілля, людей, ресурси, процеси, інфраструктуру, установи тощо) та види діяльності, які стосуються виробництва, обробки, розподілу, приготування та споживання їжі та результати цієї діяльності, включаючи соціально-економічні та екологічні результати. Продовольчі системи охоплюють весь спектр суб'єктів та їх взаємопов'язану діяльність по створенню доданої вартості, залуче-

них до виробництва, переробки, розподілу, споживання та утилізації харчових продуктів, які отримують в результаті діяльності сільського, лісового та рибного господарства, а також частини більш ширшого економічного, соціального та природного середовища, в яке вони вбудовані;

3) продовольча система складається з підсистем (наприклад, системи сільського господарства, системи управління відходами, системи постачання сировини тощо) і взаємодіє з іншими ключовими системами (наприклад, енергетичною системою, системою торгівлі, системою охорони здоров'я тощо). Тому структурні зміни в продовольчій системі можуть виникнути внаслідок зміни інших систем (наприклад, політика, яка сприяє більшій кількості біопалива в енергетичній системі матиме значний вплив на систему харчування);

4) стала продовольча система – це «продовольча система, яка забезпечує продовольчу безпеку та харчування для всіх таким чином, щоб економічні, соціальні та екологічні основи для забезпечення продовольчої безпеки та харчування майбутніх поколінь не були порушені» [20]. Це означає що система: завжди присутня (економічна стійкість); надає вагомі переваги для суспільства (соціальна стійкість); здійснює позитивний або нейтральний вплив на природне середовище (екологічна стійкість);

5) стратегія управління продовольчою системою має бути спрямована на досягнення продовольчої безпеки, соціально-економічних та екологічних результатів в результаті трансформації політики та врахування системи дії відповідних драйверів та системи постачання продовольства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зоря О. П., Яснолоб І. О., Братанов Б. В. Теоретико-методичні засади сталого розвитку продовольчої сфери у системі економічної безпеки держави. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 69. С. 5–9.
2. Сичевський М. П., Дейнеко Л. В., Кушніренко О. М., Вознесенська Н. С. Сучасні моделі соціально-економічного прогресу і сталий розвиток продовольчої системи. *Продовольчі ресурси*. 2022. № 18. С. 193–206.
3. Левек Р. Сільськогосподарські структури, сталість продовольчих систем та регулювання земельних ринків. *Економіка АПК*. 2020. № 1. С. 18–33.
4. Kotykova O., Babych M., Krylova I. Forming the system of food security indicators following the criteria of the SDGs-2030. *Potravinarstvo*. 2020. Vol. 14. P. 1055–1065.
5. Kotykova O., Babych M., Pohorielova O. Key aspects of the relationship between sustainable development goals, food security and agriculture. *European Countryside*, 2022. Vol. 14. No. 4. P. 721–752.
6. UNEP. Food Systems and Natural Resources. A Report of the Working Group on Food Systems of the International Resource Panel / Westhoek, H, Ingram J., Van Berkum, S., Özay, L., and Hajer M. URL: <https://www.resourcepanel.org/reports/food-systems-and-natural-resources> (дата звернення: 22.06.2023).
7. FAO. Conservation Agriculture. URL: <http://www.fao.org/conservation-agriculture/en/> (дата звернення: 22.06.2023).
8. FAO. The state of world fisheries and aquaculture. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org/3/i2727e/i2727e.pdf> (дата звернення: 22.06.2023).
9. HLPF. Nutrition and food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security. Rome. URL: <https://www.fao.org/policy-support/tools-and-publications/resources-details/en/c/1155796/> (дата звернення: 22.06.2023).
10. FAO. Global food losses and food waste – Extent, causes and prevention. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://reliefweb.int/report/world/global-food-losses-and-food-waste-extent-causes-and-prevention> (дата звернення: 22.06.2023).

11. FAO. Energy-smart food for people and climate. Issue paper. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org/sustainable-food-value-chains/library/details/en/c/266092/> (дата звернення: 22.06.2023).
12. FAO. Leaving no one behind: Achieving gender equality for food security, nutrition and sustainable agriculture. FAO Conference, 40th Session. Rome, 3-8 July 2017.
13. IPCC. Global warming of 1.5°C. Switzerland: Intergovernmental Panel on Climate Change. URL: http://report.ipcc.ch/sr15/pdf/sr15_spm_final.pdf (дата звернення: 22.06.2023).
14. Dubbeling M., Zeeuw H.D., Veenhuizen, R.V. Cities, poverty and food: multi-stakeholder policy and planning in urban agriculture. Practical Action Publishing. URL: <https://ruaf.org/assets/2019/11/Cities-Poverty-and-Food.pdf> (дата звернення: 22.06.2023).
15. Ingram J., Ericksen P., Liverman, D. Food security and global environmental change. Routledge. URL: https://www.academia.edu/1304309/Food_security_and_global_environmental_change_Edited_by_John_Ingram_Polly_Ericksen_and_Diana_Liverman (дата звернення: 22.06.2023).
16. TEEB for Agriculture & Food: Scientific and Economic Foundations. Geneva: United Nations Environment Programme. URL: https://teebweb.org/wp-content/uploads/2018/11/Foundations_Report_Final_October.pdf (дата звернення: 22.06.2023).
17. One Planet Network. Sustainable Food Systems Programme. URL: <https://www.oneplanetnetwork.org/programmes/sustainable-food-systems> (дата звернення: 22.06.2023).
18. UNEP. The Critical Role of Global Food Consumption Patterns in Achieving Sustainable Food Systems and Food for All: A UNEP Discussion Paper. Paris: United Nations Environment Programme, Division of Technology, Industry and Economics. URL: https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/25186/Food_Consumption_Patterns.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 22.06.2023).
19. TEEB for Agriculture & Food: an interim report. Geneva: United Nations Environment Programme. URL: https://www.teebweb.org/wp-content/uploads/2015/12/TEEBAgFood_Interim_Report_2015_web.pdf (дата звернення: 22.06.2023).
20. HLPE. Food losses and waste in the context of sustainable food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security. Rome. URL: <https://www.fao.org/3/i3901e/i3901e.pdf> (дата звернення: 22.06.2023).

REFERENCES

1. Zoria, O. P., Yasnolob, I. O., Bratanov, B. V. (2021) Teoretyko-metodychni zasady staloho rozvytku prodovolchoi sfery u systemi ekonomichnoi bezpeky derzhavy [Theoretical and methodological principles of sustainable development of the food sector in the system of economic security of the state]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, 69, 5–9. [in Ukrainian].
2. Cychevskiy, M. P., Deineko, L. V., Kushnirenko, O. M., Voznesenska, N. S. (2022) Suchasni modeli sotsialno-ekonomichnoho prohresu i stalyy rozvytok prodovolchoi systemy [Modern models of socio-economic progress and sustainable development of the food system]. *Prodovolchi resursy*, 18, 193–206. [in Ukrainian].
3. Levek, R. (2020) Silskohospodarski struktury, stalist prodovolchykh system ta rehulivannia zemelnykh rynkiv [Agricultural structures, sustainability of food systems and regulation of land markets]. *Ekonomika APK*, 1, 18–33. [in Ukrainian].
4. Kotykova, O., Babych, M., and Krylova, I. (2020) Forming the system of food security indicators following the criteria of the SDGs-2030. *Potravinarstvo*, 14, 1055–1065.
5. Kotykova O., Babych M., and Pohorielova O. (2022) Key aspects of the relationship between sustainable development goals, food security and agriculture. *European Countryside*, 14, 4, 721–752.
6. UNEP (2016) Food Systems and Natural Resources. A Report of the Working Group on Food Systems of the International Resource Panel / Westhoek, H, Ingram J., Van Berkum, S., Özay, L., and Hajer M. Available at: <https://www.resourcepanel.org/reports/food-systems-and-natural-resources> (accessed 22 June 2023).
7. FAO (2017) Conservation Agriculture. Available at: <http://www.fao.org/conservation-agriculture/en/> (accessed 22 June 2023).
8. FAO (2012) The state of world fisheries and aquaculture. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. Available at: <https://www.fao.org/3/i2727e/i2727e.pdf> (accessed 22 June 2023).
9. HLPE (2017) Nutrition and food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security. Rome. Available at: <https://www.fao.org/policy-support/tools-and-publications/resources-details/en/c/1155796/> (accessed 22 June 2023).
10. FAO (2011) Global food losses and food waste – Extent, causes and prevention. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. Available at: <https://reliefweb.int/report/world/global-food-losses-and-food-waste-extent-causes-and-prevention> (accessed 22 June 2023).
11. FAO (2011) Energy-smart food for people and climate. Issue paper. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. Available at: <https://www.fao.org/sustainable-food-value-chains/library/details/en/c/266092/> (accessed 22 June 2023).
12. FAO (2017) Leaving no one behind: Achieving gender equality for food security, nutrition and sustainable agriculture. FAO Conference, 40th Session. Rome, 3-8 July 2017.
13. IPCC (2018) Global warming of 1.5°C. Switzerland: Intergovernmental Panel on Climate Change. Available at: http://report.ipcc.ch/sr15/pdf/sr15_spm_final.pdf (accessed 22 June 2023).

14. Dubbeling, M., Zeeuw, H.D., and Veenhuizen, R.V. (2010) Cities, poverty and food: multi-stakeholder policy and planning in urban agriculture. Practical Action Publishing. Available at: <https://ruaf.org/assets/2019/11/Cities-Poverty-and-Food.pdf> (accessed 22 June 2023).
15. Ingram J., Ericksen P., Liverman, D. (2012) Food security and global environmental change. Routledge. Available at: https://www.academia.edu/1304309/Food_security_and_global_environmental_change_Edited_by_John_Ingram_Polly_Ericksen_and_Diana_Liverman (accessed 22 June 2023).
16. TEEB (2018) TEEB for Agriculture & Food: Scientific and Economic Foundations. Geneva: United Nations Environment Programme. Available at: https://teebweb.org/wp-content/uploads/2018/11/Foundations_Report_Final_October.pdf (accessed 22 June 2023).
17. One Planet Network (2022) Sustainable Food Systems Programme. Available at: <https://www.oneplanetnetwork.org/programmes/sustainable-food-systems> (accessed 22 June 2023).
18. UNEP (2012) The Critical Role of Global Food Consumption Patterns in Achieving Sustainable Food Systems and Food for All: A UNEP Discussion Paper. Paris: United Nations Environment Programme, Division of Technology, Industry and Economics. Available at: https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/25186/Food_Consumption_Patterns.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accessed 22 June 2023).
19. TEEB (2015) TEEB for Agriculture & Food: an interim report. Geneva: United Nations Environment Programme. Available at: https://www.teebweb.org/wp-content/uploads/2015/12/TEEBaGFood_Interim_Report_2015_web.pdf (accessed 22 June 2023).
20. HLPE (2014) Food losses and waste in the context of sustainable food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security. Rome. Available at: <https://www.fao.org/3/i3901e/i3901e.pdf> (accessed 22 June 2023).

Olena Pohorielova, Admiral Makarov National University of Shipbuilding. **The main policy components and elements of the management strategy of sustainable food systems in the global dimension.**

Annotation. The purpose of the article is to substantiate the policy components and elements of the management strategy of sustainable food systems. **Methodology of research.** The theoretical basis of the research is the fundamental provisions and concepts of the formation and development of food systems, modern economic theory, which defines the goals and laws of sustainable development, scientific works of domestic and foreign scientists on the management of food systems. The methodological basis of the research is the dialectical method and general scientific and special methods of scientific knowledge. The following methods of economic research were used in the research process: abstract-logical (formation of principles, theoretical generalizations and conclusions); historical (with the researched evolution of the formation of the concept of sustainable development of food systems); monographic (study of modern scientific opinion on the problems of managing stable food systems); terminological analysis and operationalization of concepts (research of conceptual approaches to the interpretation of the concepts of "food system", "sustainable food system" and definition of the essence of categories); direct analysis and synthesis (systematization of determinants of influence of social, economic and environmental blocks). **Findings.** A critical analysis of domestic and foreign scientific literature on the researched issue allowed: first, to systematize the results, problems and challenges of the global food system; secondly, to determine the main elements of the food system and its connection with the socio-economic and ecological drivers that form the socio-economic and ecological result of the system's activity; thirdly, the main elements of the economic, social and ecological spheres of the sustainable food system are systematized; fourthly, the main components of the transformation of the policy and strategy of food systems management in the global dimension are substantiated. **Practical value.** Reasoned main policy components and elements of the sustainable food systems management strategy are the basis for the development and implementation of national and regional programs for the sustainable development of food systems to ensure the economic and food security of the country.

Keywords: food system, economic sphere, ecological sphere, social sphere, drivers, transformation, policy, strategy.